

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАГЛЯДУ ЗА ЗАСУДЖЕНИМИ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ЗАКРИТОГО ТИПУ

Підвисоцький Р.М., к.ю.н.

Чернігівський юридичний коледж

Державного департаменту України з питань виконання покарань

Стаття присвячена дослідженню соціально-правової характеристики нагляду за засудженими в кримінально-виконавчих установах закритого типу. У роботі розглянуто наукові погляди щодо сутності нагляду за засудженими.

Ключові слова: нагляд за засудженими, кримінально-виконавчі установи, соціальний контроль.

Подвисоцкий Р.М. СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАДЗОРА ЗА ОСУЖДЕННЫМИ В УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ЗАКРЫТОГО ТИПА / Черниговский юридический колледж Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний, Украина

Статья посвящена исследованию социально-правовой характеристики надзора за осужденными в уголовно-исполнительных учреждениях закрытого типа. В работе рассматривается сущность надзора за осужденными.

Ключевые слова: надзор за осужденными, уголовно-исполнительные учреждения, социальный контроль.

Pidvysotsky R.M. SOCIAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF SUPERVISION OVER CONVICTS IN CLOSED TYPE CRIMINAL-EXECUTIVE ESTABLISHMENTS / Chernigiv Law College of the State Penitentiary Department of Ukraine, Ukraine

The article is dedicated to research of social and legal characteristic of supervision over convicts in closed type criminal-executive establishments. The scientific points of view concerning supervision over convicts are examined in the article.

Key words: supervision over convicts, criminal-executive establishments, social control.

Кримінально-виконавчим кодексом України передбачено, що основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання [1]. Разом з тим, наведені засоби виправлення і перевиховання, які в сукупності створюють основний зміст карально-виховного процесу, залишаються категоріями ідеальними, якщо їх безпосередня реалізація не буде забезпечена наглядом [2].

Проблеми нагляду за засудженими в різних аспектах висвітлені в працях вчених у галузі виправно-трудоного, кримінально-виконавчого права та кримінології, як: О.І. Бажанов, І.Л. Близнюк, І.Г. Богатирьов, Є.С. Брашніна, В.М. Бризгалов, А.І. Васильєв, О.І. Галінський, А.П. Гель, Е.А. Говорухін, Т.А. Денисова, О.М. Джу́жа, П.П. Козлов, О.Г. Колб, М.Є. Макагон, О.Є. Наташев, Ю.В. Нікітін, О.Б. Пташинський, Г.О. Радов, О.О. Рябінін, А.Х. Степанюк, Л.О. Стрелков, М.О. Стручков, С.Я. Фаренюк, І.В. Шмаров, В.Є. Южанін, І.С. Яковець та ін. Разом із цим сучасний стан демократичного розвитку державності в Україні вносить нові корективи в зміст нагляду за засудженими, чим і визначається актуальність даного питання.

Метою даної статті є вивчення соціально-правової характеристики нагляду за засудженими в кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Аналіз літератури за темою дослідження дозволяє встановити, що нагляд за засудженими сприймається вченими як один із різновидів соціального контролю [3, 26]. З наведеною позицією можна погодитись за умови, що контроль полягає в спостереженні та аналізі відповідності діяльності суб'єктів суспільних відносин встановленим державою параметрам [4, 2]; виявленні результатів впливу суб'єктів на об'єкт, відхилень від прийнятих вимог, діючих принципів, а також з'ясуванні причин цих відхилень та шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування системи [5, 240]. З огляду на це слід підкреслити, що нагляд за засудженими, як і соціальний контроль, спрямований на перевірку відповідності поведінки спецконтингенту встановленим нормам, що регламентують порядок виконання та відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. Так, адміністрація виправних установ здійснює контроль за засудженими, які перебувають на

профілактичних обліках, щодо дотримання ними режимних вимог, застосовує до правопорушників передбачені законом заходи впливу, складає адміністративні протоколи, здійснює затримання.

Разом із цим, контроль не може об'єктивно відображати зміст нагляду. Сутність контролю за засудженими полягає тільки у виявленні фактів асоціальної поведінки та застосуванні до них заходів впливу. Такий висновок суперечить сутності нагляду за засудженими, що полягає в спостереженні за поведінкою всіх без винятку засуджених з метою забезпечення процесу виконання та відбування покарання, виправлення та ресоціалізації засуджених. Практичний досвід автора дозволяє зазначити, що дотримання засудженими встановлених правил режиму ще не означає їхню істинну дисциплінованість. Мають місце випадки, коли правомірна поведінка засудженого викликана тільки метою його дострокового звільнення [6, 33], а не реальним виправленням. Таким чином, можна дійти висновку, що нагляд повинен фіксувати найрізноманітнішу інформацію про засуджених із різними типами поведінки: активною позитивною, пасивною позитивною, пасивною негативною, активною негативною та нестійкою поведінкою [7, 29].

Не заперечуючи тісного взаємозв'язку соціального контролю, який забезпечує певну організацію суспільного життя, адекватну поведінку членів суспільства, з наглядом, необхідно зазначити, що останній не тільки корегує поведінку засуджених, а й спрямовує її на досягнення конкретного позитивного результату, сприяє їх виправленню та ресоціалізації.

Аналіз наукової літератури за темою дослідження дозволяє дійти висновку про те, що здійснення нагляду за засудженими є пріоритетним напрямком у забезпеченні процесу виконання та відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. Дійсно, існуюча регламентація виконання покарань містить невиправдані заборони й не відповідає міжнародним пенітенціарним стандартам. Непомірний розрив в умовах життя в місцях позбавлення волі і на волі небезпечний наслідками, що посилюють соціальну напруженість. Тому в багатьох випадках, заради забезпечення процесу відбування та виконання покарань, слід контрольні повноваження персоналу кримінально-виконавчих установ обмежувати та надавати їм можливість здійснювати лише нагляд, який передбачає вирішення певних завдань, пов'язаних з гуманізацією умов утримання засуджених, розширенням правового статусу та забезпеченням їх гарантіями. Нагляд за засудженими, як найбільш значущий елемент кримінально-виконавчого права, дозволяє представникам адміністрації органів та установ виконання покарань пізнати у формах живого споглядання конкретні властивості і процеси виконання покарання.

Постійний нагляд за засудженими забезпечує встановлений порядок виконання та відбування кримінальних покарань, попереджає та припиняє неправомірні дії з боку засуджених та персоналу, виявляє й усуває причини та умови порушень встановлених норм і стандартів, які сприяють вчиненню злочинів. Разом із тим, цілеспрямованість нагляду за засудженими не обмежується забезпеченням режиму та завданням попередження злочинів в установах виконання покарань. Сутність нагляду за засудженими обумовлена його значною роллю в забезпеченні реалізації всіх складових карально-виховного процесу та всієї сукупності завдань, які стоять перед цим процесом [8, 192].

Нагляд впливає на свідомість та поведінку засуджених, формує в них переконання та розуміння необхідності добровільно і сумлінно виконувати вимоги процесу виконання та відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. В.М. Синьов з цього приводу зазначає, що поведінка засудженого величезною мірою керується саме зовнішніми обставинами встановленого розпорядку, постійного нагляду та ін. [9, 10]. Поділяючи наведену думку, необхідно зазначити, що нагляд впливає на засудженого та змушує його значною мірою самостійно регулювати свою поведінку та судити про моральну значущість усього, що здійснюється навколо нього. Завдяки цьому він виступає не лише як об'єкт виправлення, а й як його свідомий суб'єкт, тобто як моральна особа, що свідчить про перетворення засудженого з пасивного об'єкта виховання на активного суб'єкта цього процесу.

Нагляд за засудженими є одним із найважливіших каналів одержання об'єктивної та достовірної інформації про поведінку засуджених у місцях позбавлення волі, існуючу систему груп, їхню структуру та спрямованість, взаємини між засудженими в цих групах. Нагляд

дозволяє аналізувати ситуацію в кримінально-виконавчих установах, приймати необхідні рішення, здійснювати контроль за виконанням вимог кримінально-виконавчого законодавства як засудженими, так і персоналом з метою забезпечення процесу виконання та відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. Узагальнення викладеного дозволяє дійти висновку, що метою нагляду за засудженими є забезпечення процесу виконання та відбування покарання. У той же час не можна не помітити, що нагляд виконує і специфічне призначення: фіксує інформацію про глибинні процеси, які відбуваються в середовищі засуджених, сприяє усуненню причин та умов конфліктних ситуацій між засудженими, виявляє відхилення від встановлених вимог у поведінці засуджених, усуває причини цих відхилень, долає наявні перешкоди для забезпечення ефективного функціонування всіх засобів виправлення і ресоціалізації засуджених.

Нагляд за засудженими не тільки усуває умови та фактори, що сприяють протиправним діям в установах виконання покарань, а й створює умови для правомірної поведінки засуджених та інших осіб, що перебувають на території КВУ, забезпечує безпеку персоналу, засуджених та інших осіб, що перебувають на території КВУ, тобто забезпечує їм відчуття спокою, впевненості, надійності та захищеності. Тому ми наголошуємо на розширенні цільового призначення нагляду за засудженими, виходу його за межі забезпечення режиму й попередження злочинів та правопорушень з боку засуджених.

Особливого значення у вирішенні окресленого питання набуває ч.2 ст.102 КВК України, відповідно до якої режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між умовами життя в колонії та на волі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засуджених за свою поведінку та усвідомленню людської гідності. На нашу думку, надмірний контроль не сприяє виникненню в засуджених поваги до законів, відчуттю свого місця в суспільстві, а логічно призводить до озлобленості та посилення асоціальної установки в їхній свідомості. Тому нагляд за засудженими є пріоритетним напрямком забезпечення процесу виконання та відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі.

Викладене дозволяє виділити об'єктивні підстави, що розмежовують нагляд за засудженими від соціального контролю, а саме: специфіку нагляду за засудженими, яка обумовлена особливостями процесу виконання та відбування кримінальних покарань; особливий характер форм та методів нагляду за засудженими; суб'єктивний та об'єктивний склад нагляду за засудженими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 21.
2. Радов Г.А. Надзор за осужденными в исправительно-трудовых колониях: учеб. пособие / Г.А. Радов; отв. ред. П.П. Козлов. – К.: НИИРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинського, 1984. – 64 с.
3. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юр. наук: спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / О.Г. Колб. – К., 2007. – 32 с.
4. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 – „Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право” / О.Ф. Андрійко. – К., 1999. – 38 с.
5. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом. (Опыт системного исследования) / В.Г. Афанасьев. – [2-е изд., доп.]. – М.: Политиздат, 1973. – 392 с.
6. Ласточкин В.А. Нравственное воспитание осужденных в ВТК / В.А. Ласточкин. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1982. – 48 с.
7. Социально-психологическая адаптация осужденных и профилактика правонарушений в ИТУ: учеб. пособие / [под ред. И.В. Каретникова, В.И. Позднякова]. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – 64 с.

8. Радов Г.А. К вопросу об исправительно-трудовой сущности надзора за осужденными в исправительно-трудовых учреждениях / Г.А. Радов // Актуальные вопросы государства и права на современном этапе: сб. статей. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 1984. – С. 191-192.
9. Синьов В.М. Пенітенціарна політика України та нова концепція педагогічної діяльності установ виконання покарань: матеріали наук.-практ. конф. [„Актуальні проблеми сучасної пенітенціарної політики України”], (Київ, 25-26 травня 1995 р.). – К.: РВВ КІВС при УАВС, 1996. – С. 7-12.
10. Козлов П.П. Режим виконання кримінальних покарань : монографія / П.П. Козлов, Ю.В. Нікітін, Л.О. Стрелков. – К.: КНТ, 2008. – 272 с.

УДК 343.54:349.9

ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Плутницька К.М., аспірант

Запорізький національний університет

Проводиться порівняльний аналіз правового регулювання кримінальної відповідальності за примушування до ступу в статевий зв'язок у країнах СНД і деяких інших зарубіжних країнах.

Ключові слова: примушування, статевий зв'язок, матеріальна залежність, службова залежність, шантаж, розголошення відомостей.

Плутницькая Е.Н. ПРИНУЖДЕНИЕ К ВСТУПЛЕНИЮ В ПОЛОВУЮ СВЯЗЬ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН / Запорожский национальный университет, Украина. Проводится сравнительный анализ правового регулирования уголовной ответственности за принуждение к вступлению в половую связь в странах СНГ и некоторых других зарубежных странах.

Ключевые слова: принуждение, половая связь, материальная зависимость, служебная зависимость, шантаж, разглашение сведений.

Plutitska K.M. FORCING INTO SEXUAL CONNECTION IN CRIMINAL LEGISLATION OF FOREIGN COUNTRIES / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The comparative analysis of the legal adjusting of criminal responsibility is conducted for a forcing into sexual connection in the countries of the CIS and some other foreign countries

Key words: forcing, sexual connection, material dependence, official dependence, blackmail, disclosure of information.

У зв'язку з всебічними процесами євроінтеграції все більше вчених - криміналістів звертаються до вивчення особливостей кримінального законодавства зарубіжних країн, порівнюють його із вітчизняним для аналізу окремих норм кримінального законодавства, їх ознак, дослідження окремих цінностей й пріоритетів, тенденції й перспективи його розвитку. Дослідження досвіду зарубіжної законотворчості дозволяє представити вітчизняну правову систему в співвідношенні з правовими системами інших держав.

Зокрема, кримінальна відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок у тому чи іншому вигляді передбачена кримінальним законодавством більшості європейських країн. Аналіз норм, які встановлюють відповідальність за цей злочин, дозволяє виокремити деякі їх особливості, які відрізняються від відповідної норми Кримінального кодексу (далі – КК) України і заслуговують на увагу з точки зору вдосконалення цієї норми українського кримінального законодавства.

Проблеми сексуальної злочинності досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як І. Даньшин, А. Дишлева, О. Джужа, В. Емінов, А. Закалюк, О. Костенко, І. Лановенко, О. Синєокий, В. Туляков, І. Туркевич та інші. Але проблема саме примушування до вступу в статевий зв'язок, на наш погляд, не піддавалася у вітчизняній правовій літературі глибоким, ґрунтовним дослідженням.